

востей міжособистісної взаємодії показало, що соціальна дезадаптація осіб зрілого віку завжди супроводжується проблемами мікросоціальної взаємодії в сімейній сфері і, як правило, в професійному колективі. Виявилися такі особливості міжособистісної взаємодії, як низький рівень емпатії, недостатність навичок спілкування, комунікативна пасивність. Має місце звуження соціальних зв'язків – значуще менше число людей в соціальній мережі та її ядрі (основному джерелі емоційної підтримки) в порівнянні із соціально адаптованими особами. Виявлені значущі відмінності по кількості осіб, що надають інструментальну підтримку і частота контактів з родичами. Знижено число довірчих зв'язків і симетричність у взаємостосунках з іншими в плані надання інструментальної та емоційної підтримки.

Література:

1. Бек А. Когнитивная терапия депрессий / А. Бек, А. Раш, Г. Эмери. – СПб.: Питер, 2003. – 304 с.
2. Боулби Дж. Создание и разрушение эмоциональных связей / Дж. Боулби. – М.: Академический проект, 2004. – 232 с.
3. Завацька Н.Є. Дослідження адаптаційного потенціалу особистості / Н.Є. Завацька // Вісник Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – 2003. – № 599. – С. 98–101. – (Серія: Психологія).
4. Мяснишев В.Н. Психология отношений / В.Н. Мяснишев. – М.: Воронеж: НПО МОДЭК, 1995. – 356 с.

5. Петрова Г.А. Методики исследования социальных сетей и социальной поддержки: учеб.-метод. пособ. / Г.А. Петрова, А.Б. Холмогорова, Н.Г. Гаранян. – М.: Смысл: МГППУ, 2007. – 60 с.

6. Холмогорова А.Б., Гаранян Н.Г., Довженко Т.В., Воликова С.В., Петрова Г.А., Юдеева Т.Ю. Концепции соматизации: история и современное состояние // Социальная и клиническая психиатрия. – 2000. – № 4. – С. 81–97.

7. Холмогорова А. Б. Социальная поддержка как предмет научного изучения и ее нарушения у больных с расстройствами аффективного спектра / А. Б. Холмогорова, Н. Г. Гаранян, Г. А. Петрова // Социальная и клиническая психиатрия. – 2003. – № 2. – С. 15–23.

8. Brughа T. Social support and psychiatric disorders: overview of evidence / T. Brughа // Social support and psychiatric disorders. – Cambridge: University Press, 1995. – P. –78.

9. Brughа T. Social support / T. Brughа // Current Opinion in Psychiatry. –1988. – Vol. 1. – P. 206–211.

10. Fydrich T. Fragebogen zur Sozialen Unterstützung (F-SoZU): Normierung an einer repräsentativen Stichprobe / T. Fydrich, M. Geyer, A. Hessel, G. Sommer, E. Brähler // Diagnostica. – 1999. – V. 45. – 1999. – P. 212–216.

11. Greenblatt M. Social networks and mental health: an overview / M. Greenblatt, R. M. Begera, E. A. Serafettinides // American Journal of Psychiatry. – 1982. – V. 139. – P. 77–84.

12. Klerman G. L. Interpersonal psychotherapy of depression / G.L. Klerman, M. M. Weissman, B.J. Rounsaville, E.S. Chevron. – Northvale-New Jersey-London: Lason Aronson inc. – 1997. – 253 p.

13. Sommer G. Soziale Unterstuetzung. Diagnostik, Kozepte, F- SOZU / G. Sommer, T. Fydrich // Dt. Ges. fuer Verhaltenstherapie: Materialie № 22. – Tuebingen, 1989. – 60 s.

УДК 159.923

КОМУНІКАТИВНІ ЗДІБНОСТІ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА

Казачкова О.М., аспірант кафедри практичної психології

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

У статті проаналізовано наукові підходи дослідження проблеми комунікації з точки зору психології. Розглянуто значення комунікативних здібностей у професійній діяльності психолога.

Ключові слова: професійно-комунікативні здібності, особистість, професійна діяльність.

В статье проанализированы научные подходы исследования проблемы коммуникации с точки зрения психологии. Рассмотрено значение коммуникационных способностей в профессиональной деятельности психолога.

Ключевые слова: профессионально-коммуникативные способности, личность, профессиональная деятельность.

Kazachkova O.N. COMMUNICATIVE CAPABILITIES AS IMPORTANT FACTOR OF SUCCESSFUL PROFESSIONAL WORK OF PSYCHOLOGIST

In the article scientific approaches of research of problem of communication are analysed from point of psychology. The value of komunikative capabilities is considered in professional activity of psychologist.

Key words: professional and komunikative capabilities, personality, professional activity.

Постановка програми у загальному вигляді. У сучасному світі вже давно все більше людей звертаються за психологічною допомогою. Особливо це актуально у великих містах, де дуже швидкий ритм життя, де високий рівень стресів, де люди змушені проводити все більше часу на роботі, і все менше часу у лоні сім'ї. Тому сучасний психолог повинен бути високим професіоналом, володіти всіма якостями гарного психолога і бути в змозі навіть у складних ситуаціях вести продуктивний діалог, тобто вміти володіти комунікативними здібностями. Отже, дослідження та аналіз цієї проблеми дозволить систематизувати наукові нароби у сфері дослідження якостей, якими має володіти сучасний психолог.

До комунікативних здібностей ми відносимо вміння правильно і грамотно говорити, досконало володіти професійними термінами, бути толерантними та володіти собою, мати організаційні здібності, вміти

слухати та розуміти інших, а також вміти долати комунікативні прегради, бути креативними та інші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти професійної діяльності, а також комунікативних здібностей, які повинні бути у успішного психолога були предметом досліджень багатьох відомих вчених, психологів, педагогів. В першу чергу, це стосується визначення самого змісту поняття «здібності», характеристики її структури, сутності, розвитку, ролі, специфіки, прояву та чинників, які ще й досі є предметом численних досліджень. Цим питанням займалися такі вчені, як Б.Г. Ананьєв, Д.Б. Богоявленська, Л.С. Виготський, В.М. Дружинін, Д.Б. Єльконін, В.О. Моляко, Н.І. Пов'якель, Я.О. Пономарьов, Б.М. Теплов, М.О. Холодна, В.Д. Шадріков та ін.

Вивченню особливостей професійно-комунікативних здібностей та їх прояву у спілкуванні та становленні професіоналізму у науковій літературі присвяче-

но велику кількість робіт, у яких аналізується широкий спектр питань: зміни у структурі особистості, якісно нові ступені розвитку емоційно-вольової сфери, самосвідомості, інтелекту (Л.І. Божович, В.В. Давидов, А.К. Маркова, А.М. Прихожан, А.М. Матюшкін та ін.); особливості спілкування між людьми (Т.В. Драгунова, Я.Л. Коломінський, А.П. Краковський та ін.). Більшість дослідників, які займалися проблематикою цього спектру, сходяться на думці про визнання того величезного значення, котре має для осіб комунікативна діяльність та професійне спілкування.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема комунікативних та професійних здібностей всебічно розглядається вченими. Аналіз наукової літератури засвідчує, що існує досить багато класифікацій здібностей, які базуються на різних критеріях. Тому саме структурування наукових підходів дослідження професійно-комунікативних здібностей є важливим у розгляді даної проблеми.

Формулювання цілей статті. Ціллю даної статті є аналіз теоретичних напрямків вітчизняних та зарубіжних вчених щодо питання структурування комунікативних здібностей особистості. Визначення психологічної структури комунікативних здібностей та визначення можливих варіантів та напрямів удосконалення процесу спілкування та його корекції в різних галузях діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зміна пріоритетів у системі професійної діяльності психологів та модель взаємодії психолога з клієнтами, потребує творчого підходу до розробки і застосування інноваційної психологічної роботи з ними. В останні роки особлива увага приділяється ролі творчих передумов у професійному спілкуванні та активізації професійно-комунікативних здібностей у майбутніх психологів. Специфіка професійного спілкування між психологом та клієнтом підвищує вимоги до професійно-комунікативних здібностей фахівця, що потребує визначення шляхів розвитку професійно-комунікативних здібностей та їх чинників у студентів-майбутніх психологів. Значна частина авторів таких, як О.Ф. Бондаренко, Н.В. Кузьміна, О.О. Леонтьєв, Л.Є. Орбан-Лембрик, Н.І. Пов'якель, Л.О. Савенкова, С.В. Терещук, Н.В. Чепелева, та ін. вважають одними з найголовніших професійно-комунікативних здібностей психологів: професійна спрямованість, підвищена контактність, схильність до організації ефективної взаємодії з клієнтами, відповідальність, швидке реагування на непередбачені ситуації тощо. Але не існує єдиного визначення професійно-комунікативних здібностей.

Професійно-комунікативні здібності з'являються на основі професійних задач та цілей, засновуються на загальних комунікативних здібностях, мають психологічні особливості особистості, які допомагають або заважають розвитку цих здібностей. Професійна комунікативна діяльність забезпечується психологом як особистістю, її моральними установками, бажанням і прагненням працювати з людьми. Саме тому найбільш важливою постає проблема не тільки забезпечення майбутнього психолога знаннями законів і механізмів спілкування відповідними уміннями та навичками, а й розвитку у майбутніх фахівців професійної спрямованості на комунікативну діяльність.

У трактуванні професійно-комунікативних здібностей виокремлюють психологічний, соціальний, психологічно-педагогічний, та діяльнісний підходи. Професійно-комунікативні здібності є комплексом індивідуально-психологічних особливостей, які забезпечують професійно-спрямовану здатність особистості до активного та ефективного (оптимального) спілкування, передавання та адекватного сприйняття інформації, організації взаємодії з іншими людьми, адекватного розуміння себе та своєї поведінки,

розуміння партнерів по спілкуванню та їх поведінки, що виступає необхідною умовою подальшої успішної професійної діяльності [6, с. 72].

Професійно-комунікативні здібності сучасного психолога є багатограним особистісно-професійним утворенням, яке забезпечує здатність до оптимальної організації взаємодії з іншими учасниками психологічного процесу та індивідуально-психологічних особливостей співрозмовників, швидкість та легкість засвоєння нових, більш ефективних форм професійно-спрямованої комунікативної поведінки. Встановлена роль етапу професіоналізації у ВУЗі як провідного у активізації та фундації в студентському віці професійно-комунікативних здібностей [3, с. 35].

Професійно-комунікативні здібності набувають свого розвитку залежно від зовнішніх впливів та соціальних умов. Визначено деяке зниження в темпах їх розвитку, хоча і незначне. Професійно-комунікативні здібності інтегруються у стилі професійної взаємодії психолога, забезпечуючи індивідуальний характер його комунікативної діяльності з клієнтом та є основою готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності. Виявлено комплекс психологічних складових професійно-комунікативних здібностей. Визначено, що загальний рівень розвитку професійно-комунікативних здібностей у студентів нерівномірний [3, с. 42].

Професійно-комунікативні здібності майбутніх психологів включають змістовні структурні складові: контактність, легкість вступу в професійно-комунікативні контакти, здібності тримати професійно-комунікативні контакти, здібності слухати і розуміти інших, здійснювати психологічний вплив в процесі комунікації, розрізняти первинний і глибинний зміст повідомлень клієнтів, адекватно розуміти вербальні і невербальні комунікативні сигнали, тривалий час утримувати велику кількість інформації, здатність долати комунікативні бар'єри тощо [3, с. 45].

Важливою психолого-педагогічною умовою розвитку професійно-комунікативних здібностей у майбутніх спеціалістів є спеціальна організація у вищому навчальному закладі професійно-спрямованої комунікативної підготовки студентів-психологів, орієнтована на активізацію творчих ресурсів особистості. Спеціально розроблені тренінгові психотехнології виступають умовою інтегрованого розвитку творчих ресурсів особистості, що активізує, в свою чергу, розвиток професійно-комунікативних здібностей [3, с. 50].

На складність структурування здібностей вказує В.М. Мясіщев: «Здібність можна розкласти на складові елементи, але ні зрозуміти, ні охарактеризувати її цими елементарними властивостями не можна. Здібність – це особлива категорія психічних понять, яка виражає таку відповідність зовнішніх вимог і внутрішніх можливостей, що забезпечує більш продуктивне розв'язання задач певної діяльності» [7, с. 302].

Комунікативні здібності особистості поділяють за видами: сферою діяльності, змістом, характером видів діяльності та ін.

Отже, проаналізуємо деякі види комунікативних здібностей. Згідно точкою зору деяких вчених, здібності поділяють на природні та людські. Ця позиція є загальноновизнаною та фактично не викликає суперечок, її дотримуються більшість дослідників, які займаються вивченням цього феномену (О.О. Бодальов, Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, Б.М. Теплов, К.К. Платонов, В.Е. Чудновський). При цьому природні здібності у своїй основі є біологічно зумовленими, пов'язаними із вродженими задатками, формуються на їх основі за умов наявності елементарного особистісного досвіду через механізми навчання (за типом умовнорефлекторних зв'язків). Л.І. Уманський у структурі організаторських здібностей виділяє такі компоненти: комунікабельність, психологічну вибір-

ковість, практичнопсихологічну спрямованість розуму, психологічний такт, суспільну енергійність, вимогливість, критичність, спостережливість, здатність до виконання організаторської діяльності [10, с. 92]. Проведений Л.І. Уманським аналіз показав наявність видової цілісності здібностей. За сферою діяльності комунікативні здібності поділяються на загальні та спеціальні. При цьому під загальними здібностями розуміється система індивідуальнопсихологічних властивостей особистості, що забезпечує продуктивність в оволодінні знаннями, вміннями та навичками за умов здійснення різних видів діяльності, а також стимулює життєдіяльність людини в цілому. Спеціальні здібності визначаються як система властивостей особистості, що допомагає їй досягти високих результатів у певній спеціальній області діяльності, наприклад, музичній, літературній, образо творчій, сценічній, математичній, спортивній тощо.

Такі дослідники, як А.В. Батаршев, Е.О. Голубева поділяють здібності на загальні й спеціальні, при цьому наголошують на їхньому взаємозв'язку, оскільки загальні здібності часто є умовою розвитку спеціальних. Наприклад, не завжди достатньо володіти музичними здібностями (спеціальні здібності), їх потрібно вміти презентувати публіці, використовуючи комунікативні здібності (загальні здібності). За таким поділом загальні здібності пов'язуються із загальними формами людської діяльності, а спеціальні – зі спеціальними формами діяльності. Критерієм поділу форм діяльності автори називають наявність знань, вмінь та навичок. Так, людина лише тоді може стати музикантом, якщо вона має спеціальні музичні здібності та спеціальні знання, вміння й навички, а не лише загальні комунікативні здібності. Такий поділ здібностей на загальні й спеціальні містить у собі дві традиційні та найбільш суперечливі проблеми психології здібностей. Насамперед, положення про взаємозалежність загальних і спеціальних здібностей порушує питання про роль індивідуально-психологічних особливостей людей в їхньому розвитку. Наголошення ж на ролі загальних здібностей у забезпеченні ефективності життєдіяльності особистості в цілому порушує питання щодо умов, в яких повинна перебувати особистість для того, щоб ці здібності розвивалися. В.Д. Шадріков дотримується думки, що існують лише загальні здібності, а вони, в свою чергу, поділяються на підвиди відповідно до різних видів діяльності людини, зокрема професійної (мнемічні, перцептивні, пізнавальні та ін.).

Комунікативні здібності поділяються за змістом. О.Ф. Волобуєва у структурі комунікативних здібностей виділяє знання, вміння та навички. Але акцент вчена робить не просто на знаннях, а на їхньому поступовому перетворенні в уміння, а потім у навички встановлення соціальних контактів з іншими людьми, при цьому має місце їх збереження протягом взаємного впливу у контексті внутрішньої автономії суб'єкта, що призводить до загальної спрямованості комунікативної діяльності людини та формування стилю спілкування суб'єкта. Саме навичка є виявом комунікативних здібностей людини. Структуру комунікативних здібностей О.Ф. Волобуєва представляє таким чином: комунікативні знання – комунікативні вміння – комунікативні навички – загальна спрямованість поведінки – стиль спілкування.

Комунікативні здібності поділяються також за характером видів діяльності. Автори виокремлюють предметно пізнавальні (або когнітивні) комунікативні здібності (вміння слухати та розуміти партнерів по спілкуванню, спостерігати за іншими та робити висновки на основі цих спостережень, здатність до ідентифікації та ін.) та міжособистісні комунікативні здібності (здатність адекватно впливати на інших людей, взаємодіяти з ними. Серед останніх виокремлюють

вміння обґрунтовувати власну точку зору, переконувати, тактовно висловлюватися, бути дисциплінованим, рішучим, ввічливим, толерантним, вимогливим до себе та інших, активним та ініціативним тощо [9, с. 125].

Кваліфікований психолог розглядає цілі психологічної допомоги як нові можливості клієнта, які він повинен виявити у взаємодії з ним. Це фахівець, здатний в своєму русі до досягнення професійної мети співробітничати, взаємодіяти з клієнтом в будь-якому напрямі. Метою психолога повинно бути створення умов до продуктивної діяльності, вирішувати конфлікти, допомагати розуміти себе та інших. Ю. В. Ємельянов визначає комунікативну культуру (в якості підґрунтя успішності професійної діяльності) як такий рівень сформованості міжособистісного досвіду, тобто навченості взаємодії з оточуючими, який потрібен індивіду, щоб в рамках своїх здібностей і соціального статусу успішно функціонувати в даному суспільстві [4, с. 69-73].

Деякими дослідниками підкреслюється необхідність розвитку у психолога для забезпечення успішної професійної діяльності таких якостей як емоційна стійкість, терплячість, стресостійкість, атракція, емоційна заразливості.

Таким чином, саме особистість психолога багато в чому визначає продуктивність як комунікативної діяльності, так і всього комунікативного процесу. Проте комунікативну культуру можна розглядати і як систему внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікації в певному колі ситуацій міжособистісної взаємодії.

На думку О. О. Вербицького, функціональне об'єднання наявних якостей суб'єкта відповідно до вимог діяльності, формування певної структури цих якостей є початковим моментом становлення системи професійно важливих якостей [3, с. 182]. Професійно важливі якості, пов'язані з мовною діяльністю, відносяться до комунікативних (мовних) здібностей. Деякі автори включають в комунікативні здібності комплекс індивідуальних якостей, від яких залежить узгодженість дій людей, весь спектр модальностей, починаючи від розуміння і закінчуючи вчинком.

Питання, які стосуються критеріїв успішності психолога, доволі неоднозначні. Для одного психолога критерієм успішності виступають одні якості або чинники, для другого – інші. Це залежить від індивідуально-особистісної складової кожного окремого фахівця.

При всьому розмаїтті поглядів на критерії успішності професійної психологічної діяльності, існує одне положення, яке розділяється переважною кількістю вчених: головним інструментом в роботі психолога є він сам, його особистість.

Таким чином, узагальнюючи, можна зазначити, що більшість вчених розглядають здібності як індивідуально-психологічні особливості особистості, які забезпечують успіх у діяльності та спілкуванні, легкість оволодіння ними, при цьому здібності не можуть бути зведені до знань, умінь і навичок, які є у людини, але саме здібності забезпечують їхнє швидке набуття та ефективне застосування.

Література:

1. Абрамова Г.С. Практическая психология. – Екатеринбург, 1999. – 512 с.
2. Аминов Н.А. О компонентах специальных способностей будущих школьных психологов / Психологический журнал. – 1992. – Т. 13. – № 5. – С. 104–110.
3. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: Контекстный подход. – М., 1991. – 207 с.
4. Ємельянов Ю.В. Активные групповые методы социально-психологической подготовки специалистов / Вопросы психологии. – 1993. – № 4. – С. 69–73.

5. Кочонас Р. Психологическое консультирование и групповая психотерапия : учеб. пособ. для вузов. – М., 2004. – 464 с.
6. Молоканов М.В. Личностные компоненты успешности практических психологов : дис. ... канд. психол. наук. – М., 1994. – 178 с.
7. Мясичев В.Н. Психология отношений / Владимир Николаевич Мясичев; [под ред. А.А. Бодалева; вступительная статья А.А. Бодалева]. – М. : Изд-во «Институт практической психологии»:

Воронеж : НПО «МОДЭК», 1995. – 356 с.

8. Петровская Л.А. Компетентность в общении. Социально-психологический тренинг. – М., 1989. – 216 с.

9. Рогов Е.И. Психология общения. – М., 2007. – 335 с.

10. Уманский Л.И. Психология организаторской деятельности школьников : [учеб. пособие для студентов пед. ин-тов] / Лев Ильич Уманский. – М. : Просвещение, 1980. – 160 с.

УДК 316.614.5: 615.851.4

МЕТОДИ АРТ-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ЖІНКАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

Ярошук Н.П., викладач кафедри психолого-педагогічних дисциплін
Луцький педагогічний коледж

У статті розглянуті можливості застосування методів арт-терапії в психологічному консультуванні жінок, які постраждали від подружнього насильства. Розглянуто приклади практичної реалізації методів арт-терапії в роботі психолога.

Ключові слова: насильство, надання допомоги, сім'я, арт-терапія, малюнок.

В статье рассмотрены возможности применения методов арт-терапии в психологическом консультировании женщин, пострадавших от супружеского насилия. Рассмотрены примеры практической реализации методов арт-терапии в работе психолога.

Ключевые слова: насилие, оказание помощи, семья, арт-терапия, рисунок.

Yaroshchuk N.P. THE METHODS OF ART THERAPY IN WORKING WITH WOMEN VICTIMS OF DOMESTIC VIOLENCE

The article deals with the possibility of using art therapy techniques in psychological counseling of women victims of conjugal violence. Examples of practical implementation methods of art therapy in the work of psychologist.

Key words: a violence, to give help, family, art therapy, drawing.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Насильство в сім'ї є однією з домінуючих соціальних проблем в Україні, вирішення якої вимагає вироблення ґрунтовної, базованої на емпіричних даних політики та практичних шляхів її застосування. За сучасних умов в Україні, як і в багатьох інших країнах світу, простежуються тенденції до поширення насильницьких дій у сім'ї, на міжособистісному рівні, у стосунках батьків і дітей, чоловіка і жінки.

Щорічно, за даними ВООЗ, більше 1,6 мільйона чоловік гине в результаті насильства. Насильство в сім'ї є причиною 7% смертей жінок у всьому світі [6, с. 36]. Дані офіційної статистики про насильство в сім'ї в Україні доволі обмежені через те, що насильство в сім'ї є найбільш прихованою формою насильства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема насильства в сім'ї вже третє десятиріччя є предметом наукових розвідок за кордоном, про що свідчать чисельні соціологічні, психологічні, медико-соціальні та міждисциплінарні дослідження (А. Робертс, Л. Валкер, Д. Даттон, М. Штраус, Б. Берон, Р. Річардсон, А. Берковіц, М. Кауфман, Л. Девіс, Дж. Хаген, К. Курст-Свангер, Ж. Петкоскі, Р. Добаш та ін.).

Наукові знання про цей феномен на пострадянському просторі оформились нещодавно в контексті вивчення особливостей стану жінок, які зазнали насильства (І. Грабська, О. Шинкаренко, В. Бондаровська, Ю. Онишко, О. Савчук, Р. Безпальча, А. Бова, А. Ноур, В. Захарченко, О. Вілкова та ін.). Останнім часом все більше привертають увагу науковців та дослідників різних галузей соціально-психологічні аспекти проблеми насильства, проблеми психічного і фізичного стану жінок, теоретичні підходи і стратегії подолання гендерного насильства в суспільстві, діяльність служб для жінок в громаді, специфіка родинного насильства, вплив ситуації насильства на особистісний розвиток людини [1; 2; 7; 8; 9; 13].

Мета роботи спрямована на визначення особливостей психологічної допомоги жінкам, які стали жертвами насильства.

Актуальність теми цієї роботи зумовлена проблемою домашнього насильства, яка завжди була латентною. Незважаючи на те, що останнім часом все більше про неї йдеться, вона не зникає, як і не скорочуються власне випадки насильства. Єдиний шлях до її вирішення – це неприйняття насильства в суспільстві. Сьогодні цей шлях просто заблокований. Наше суспільство вражене насильством. Воно на екранах телевізорів, в наших дворах, школах і, звичайно ж, у сім'ях. Найстрашніше, що ми адаптувалися до сприйняття насильства і не завжди реагуємо на нього.

Виклад основного матеріалу. Сімейне насильство – явище досить поширене в усьому світі і у всіх верствах населення. Домашні тирані і деспоти – є серед людей з різним рівнем освіти і будь-якої національності. Про насильство в сім'ї говорять у тих випадках, коли факти грубого і жорстокого поводження виявляються не одиничними, випадковими і ситуативними, а регулярними, систематичними і постійно повторюваними.

Типова модель сімейного насильства – це застосування сили сильнішим стосовно слабшого члена сім'ї. Акти сімейного насильства є різними за своєю жорстокістю. Міра насилля може проявляється від незначного пошкодження до смертельного випадку.

За останнє десятиліття насильство в сім'ї усвідомлюється як серйозна і масштабна проблема, що породжує безліч інших соціальних та індивідуальних проблем. Зокрема, сформувалося розуміння того, що недостатньо тільки карати винних, необхідно також реабілітувати жертву насильства і працювати з людиною, що скоїла насильство, щоб уникнути повторення ситуації.